

INŠPIRÁCIE LEONARDOM DA VINCIM

Námet na scenár filmového dokumentu o akčných formách tvorivých dielní, ktoré sa majú realizovať popri výstave o Leonardovi da Vincim v Medzinárodnom dome umenia pre deti - Bibiana na jar 1999. Výstava i film budú adresované deťom a mládeži. Budú mať zábavno-poznávací charakter.

Námet obsahuje nasledovné časti:

1. Leonardo da Vinci ako všestranne mysliaca, tvorivá osobnosť
2. Výstava o ňom a jeho inšpirujúcej dobe
3. Humanistické idey súčasnosti a renesancie - ich spoločné rysy, odkazy minulosti a výzva na prahu nového tisícročia, podané vo forme otázok a dialógu otvoreného rôznym odpoveďami
4. Symbolika, ktorú chceme obrazne využívať vo ideovej aj filmovej polohe /veža, most, rieka, jazero, nebo, zem, zvieratá, rastliny.../, vychádza z Leonardových zápisov
5. Pracovné formy a techniky stvárnenia v tvorivých dielňach:
 - 1/ Leonardova škola
 - 2/ karneval
 - 3/ objekty exteriérové a interiérové
 - 4/ čítanie čiar a škvŕn
 - 5/ ekosystémy
 - 6/ maketky objektov pre zem, vodu a vzduch
 - 7/ animovaný film vytvorený deťmi
 - 8/ ilustrácie k bájkam a legendám
 - 9/ hodina výtvarnej anatómie
 - 10/ priestorový objekt „pavučina s vrtuľníkom“
 - 11/ dramatizácia bájok
 - 12/ variácie na renesančné hudobné motívy
 - 13/ krídla - priestorový objekt
 - 14/ multimediálne hry
6. Použitá literatúra a filmové priestory

Sled jednotlivých častí sa presnejšie určí až vo filmovom scenári a definitívne stanoví strihom.

1.

Leonardo da Vinci, tento génius ľudstva nám predviedol pred pol tisícročím schopnosti odvážneho, neúnavného človeka logickej mysle a veľkej technickej predstavivosti i predvídavosti. V maliarstve bol majstrom, ktorý dokázal vteľiť dielu krásu. Zároveň bol neodbytným bádateľom živej i neživej hmoty, hľadačom štruktúry v prírode, funkcii života. Leonardova skúsenosť vychádzala z pozorovania prírody - biológie človeka a zvierat, rastlín, ekosystémov zeme, vody, vzduchu. Pozorovanie ho inšpirovalo k napodobňovaniu technológie prírodných javov a výtvorov. Mnohé z náročných úloh, ktoré si vytýčil, nemohol ešte vo svojej dobe uskutočniť. Poznatky realizoval ako maliar, sochár, architekt, teoretik rôznych vied i umenia a rozprávač bájok a legiend. Venoval sa aj výrobe hudobných nástrojov. Svojou osobnosťou

priláhalo vzdelaných i jednoduchých ľudí, mal veľa stúpencov, žiakov, napodobňovateľov. Vznikli tzv. Leonardove školy. Sila jeho tvorivého ducha zasahuje až do našej súčasnosti. Pokúsime sa mu porozumieť z hľadiska nášho odstupu tak, že s ním budeme viesť dialóg. Pokúsime sa stať jeho školou, a to na dvoch úrovniach: v myšlienkovvej sfére i v zhmotnenej, vizuálnej oblasti.

Zaujímá nás pritom priama reakcia kreatívnych detí a mladých ľudí.

Leonardove dôkladné vedecké pozorovania a postrehy chceme vidieť hravými očami, vo výtvarnom spracovaní s nadsádzkou. Orientujeme sa jeho myšlienkou: „Pokus sa nikdy nezmylí, mýlia sa iba naše úsudky.“

Východiskom nám budú nielen jeho technické modely a maliarske diela, kresby, náčrty, ale aj jeho menej známe literárne výtvary: bájky a legendy, ktoré zapísali jeho súčasníci. Charakterizuje ich myšlienka: „Múdrosť je dcéra skúsenosti.“

Dodajme k tomu: skúsenosť je pochopenie skutočnosti a rôznosti reality. Leonardo vníma prírodu ako duchovný celok.

Zvláštnosťou Leonardových bajok je, že sa neusilujú personifikovať, ale ponechávajú svojim postavám - či už ide o zvieratá, rastliny, alebo veci ich prirodzený charakter a konanie. Bájky skrývajú varovanie, vyplývajúce zo životnej skúsenosti autora, ktorou bolo násilie mocných tej doby, paradoxne nazývanej humanistickou. Prinášajú etické posolstvo aj pre našu dobu, vyzývajú k humánnemu konaniu.

2.

Cieľom výstavy o Leonardovi da Vincim je oboznámiť deti s duchom doby, v ktorej žil tento renesančný polyhistor a zároveň na jeho príklade vzbudiť hravou formou záujem detí aj o svet, v ktorom žijeme my - pritiahnúť ich k dobrodružstvu poznania.

Výstava bude rozčlenená na niekoľko tém:

1. Život a dielo Leonarda da Vinci
2. Pobyť v Miláne - Leonardove vynálezy v oblasti vojenskej techniky
3. Civilné vynálezy
4. Objavovanie princípov lietania
5. Maliarske dielo Leonarda
6. Leonardo očami detí
7. Videoprojekcia náučno-poznávacích filmov o Leonardovi
8. Výtvarno-anatomické štúdie
9. práce žiakov LŠU inšpirované Leonardom

Samotné Leonardovo dielo bude na výstave zastúpené výberom kvalitných reprodukcí jeho maliarskych diel, modelmi jeho technických vynálezov, architektonickými predstavami, skicami, kresbami a návrhmi, ďalej výberom z jeho traktátov - úvah a metód - i z ďalšej literárnej pozostalosti zachovanej v podobe denníkov. Výber obsiahne každú z vedeckých či umeleckých oblastí, ktorým sa Leonardo venoval.

Našu dobu má na výstave sprítomniť niekoľko objektov venovaných deťom. Deti sa ich budú môcť dotýkať, uvádzať ich do pohybu, prostredníctvom veselých figurín názorne poznávať fyziologické zákonitosti pohybu, skonštruovaného na základe prírody a ľudského ducha.

Keďže celá výstava je adresovaná deťom, jej celkový charakter i jednotlivé exponáty by mali byť hravé, radostné, podnetné, náučné a inšpiratívne.

3.

Doba, ktorá zrodila a duchovne živila Leonarda da Vinci, oslovuje a vyzýva nás. Každá historická doba nám ponúka isté spoločné prvky s našou súčasnosťou, buď zreteľné, alebo ich treba vyhľadávať. Napriek veľkej miere totožnosti reality a znakov doby minulej a súčasnej ponúkajú sa nám i rozdielne pohľady. Naša doba zaznamenala veľký pokrok vo vedomostiach, ktorý nám umožňuje využívať energie univerza. „Poznáme stále presnejšie zákony diania, ale strácame nádej, že by sme pochopili zmysel diania.“ - konštatoval mysliteľ nášho storočia Albert Schweitzer. Za svojich súčasníkov vyslovuje aj znepokojujúce konštatovanie, že svetové dianie nie je dielom ducha dobra. „Svet nám poskytuje bezútešné divadlo rôznych hnutí vôle k životu, ktoré stoja neustále proti sebe. Jedna forma existencie sa udržuje bojom proti druhej a jej ničením. Svet je hrôza v kráse, nezmyselnosť v zmysluplnosti, bolesť v radosť... Som život, ktorý chce žiť, uprostred života, ktorý chce žiť!“ - Tieto Schweitzerove slová plne vystihujú aj charakter Leonardovho životného kréda.

Každá doba sa pokúša dať svojim hľadaniam vlastný systém. Pokračujme tu v úvahách Schweitzera: „Po stáročia sa moreplavci orientovali súhvezdiami, ktoré však bývali aj zahalené. Z tejto nedokonalosti sa vymanili po tom, čo objavili magnetickú strelku, ktorou sa dal prostredníctvom stále pôsobiacej sily určovať sever. Od tej doby sa vyznajú v najtemnejšej noci aj na najvzdialenejšom mori.“

Prekvapujúco podobne znie aj úvaha Leonarda:

„Tí, ktorí sa zamilujú do praxe bez vedy, sú ako lodivod, ktorý vstupuje na loď bez kormidla a kompasu: potom nikdy nemá istotu, kam sa plaví.“

Naša skúsenosť - podobne ako Leonardova - vychádza z pozorovania prírody. My sme na tomto základe dospeli až do pretechnizovania spoločnosti a prírodu sme si prestali vážiť. Chýba nám solidarita s ňou a s inými formami života, dokonca aj solidarita s inými ľuďmi. Treba nám pripomenúť si Schweitzerove myšlienky: „V prírode sa náš život rodí z iného a dáva ho opäť inému, ktorý bude k svojmu bytiu potrebovať na istý čas našu pomoc. Úctou k životu dáva človek cenu svojej existencii.“

My sa pýtame: Aká je cena našej existencie?

„Človek neprežíva svoju existenciu ako niečo jednoducho dané, ale ako čosi nepreniknuteľne tajomné“ - tvrdí Schweitzer a vyjadrujú to aj sugestívne výrazy slávnych Leonardových portrétov.

Dialóg ideí rôznych dôb sa viaže aj k ďalším stále aktuálnym témam:

„Tak ako strom rok čo rok vždy znovu rodí to isté ovocie, musia sa tiež rodiť všetky cenné idey v myslení ľudstva z generácie na generáciu,“ pokračuje Schweitzer. „Musí nastať nová renesancia, oveľa väčšia než bola tá, z ktorej sme na konci stredoveku vykročili. Veľká renesancia, v ktorej ľudstvo objaví, že etické je najväčšou pravdou aj najvyšším účelom...“

Sme povinní bojovať proti antihumánym tradíciám a neludským pocitom, ktoré existujú ešte i v našej dobe. Musíme dospieť k tomu, že zabíjanie ako hra sa bude pociťovať ako hanba našej kultúry...“

Pre nás je potrebné akceptovať i túto Schweitzerovu výzvu:

„Všetci sa musíme vynasnažiť o to, aby sme boli prirodzení a nevyslovenú vďačnosť vyslovili. Tak bude na svete viac slnka a viac sily k dobru.“

Pozitívny postoj k svetu má pre konanie človeka každej doby zásadný význam. Pomáha mu vytvoriť výnimočné diela, schopné pretrvať.

Aj nad Leonardovým dielom sa v nás prebúdzajú úvahy a otázky formulované Albertom Schweitzerom:

Čo je to úcta k životu?

Aká je cena našej existencie?

Aká je vaša dosiaľ najlepšia myšlienka?

Aká je renesancia dneška?

Môžeme pomôcť tým, ktorí sa prebojujú k mieru?

Vie niekto z nás, aký význam má iný živý tvor sám osebe a v svetovom celku?

Tieto otázky humanistického charakteru a predchádzajúce výroky by sme radi položili súčasne s analogickými obrazmi aj vo filmovej snímke. Chceme v nej rozvinúť aj dialóg na motívy o rozumovom prekonávaní hraníc známeho sveta, o podmienkach tvorivosti detskej bytosti, o duchovných hodnotách, ktoré Leonardo - ako učiteľ humanistických odborov - uznával a objavoval v makroštruktúrach i v najmenších detailoch. Odhaľoval tajomstvá vecí. Kladie aj nám otázku, či vieme hodnotiť umenie, či poznáme trvalosť hodnôt. Či psychicky a eticky zvládame technický rozvoj na prelome tisícročia. Či rátame s dôsledkami narušenia prírody. Vo filmových obrazoch dáme priestor aj ekosystémom: zem, voda, vzduch.

4.

Naša cesta za poznaním je mostom na spojenie dvoch historicky oddelených svetov: renesancie a dneška. I renesancia mala svoj most ako oblúk napájajúci sa v antike. Imaginárna konštrukcia mostu vytvára bránu medzi dvoma svetmi. Jazero pod ňou symbolizuje časový odstup, v ktorom prebehlo a prebieha množstvo diania. Silueta nábrežia sa tiež dramaticky mení.

Most je vystavený silným pôsobeniam vetra, dažďa, ľadu i slnka. Most sa vďaka svojim parametrom stáva novým orientačným bodom územia. Zároveň nestráca ľudské merítko, pretože je to most pre chodcov.

Túto malebnú paralelu mosta sme si vybrali do filmu ako symbol. Vo filme by sme chceli využívať aj ďalšie podobné symboly:

-Vežou ako súčasťou architektúry symbolizujeme v animovanom filme individualitu

-Voda symbolizuje tok času. Leonardov výrok o nej znie:

„Voda v rieke, ktorej sa dotýkaš, je posledná odtekajúca a prvá, čo priteká. A tak je to aj s prítomnosťou.“

-Zem ako symbol. Jedno renesančné úslovie znelo: Svet je živočích. Túto predstavu rozvíjal aj Leonardo slovami: „Môžeme povedať, že Zem má vegetatívnu dušu, jej mäsom je pôda, jej kosťami štruktúra hornín... jej krvou sú hĺbočiny vôd... dýcha a pulzuje odlivom a prílivom mora.“

Táto veta nachádza svoju odozvu aj dnes, v porovnaní planéty Zeme ako makroorganizmu so štruktúrou mikroorganizmu - bunky.

-Okno symbolizuje pohľad z nášho vnútra do vonkajšieho sveta alebo naopak.

-Let vtákov symbolizuje voľný priestor oblohy, neba.

-Nočná obloha je symbolom vesmíru. Imanuel Kant vyslovil: „Dve veci ma naplňajú úžasom: hviezdne nebo nado mnou, mravný zákon vo mne“ - vzbudzujú úžas ako večné hodnoty.

-Slnko a Mesiak boli v renesancii chápané v symbolickom vzťahu, na rozdiel od nášho kauzálneho chápania. Najznámejšia takáto zhoda bola medzi makrokozmosom vesmíru ako takým a mikrokozmosom - malým svetom človeka. Na zhodách, ako napríklad medzi pravým okom a Slnkom, či ľavým okom a Mesiacom a pod. bolo založené astrologické lekárstvo. Leonardo sa však neuspokojoval s jeho praktikami. Položil základy vedeckého bádania o ľudskom tele svojimi anatomickými pitvami. Preštudoval napríklad funkciu srdca a zaznamenal, že srdce je „zázračný prístroj.“ Popisoval šľachy ľudského tela ako „mechanické prístroje.“

-Obor v karnevalovom sprievode a v dramatickej grotesknej, bláznivej úprave bude symbolizovať samotného Leonarda s jeho stareckým portrétom.

5.

Náš film bude zobrazovať aj priebeh a výsledky detských tvorivých dielní, ktoré sa začnú konať ešte pred výstavou o Leonardovi da Vincim, aby sa ich výsledky mohli stať jej súčasťou.

Niektoré formy inšpirácií Leonardovým dielom:

1. Leonardova škola

Plošné a reliéfne práce žiakov základných umeleckých škôl, ktoré vzniknú priamo na týchto školách, budú reakcie na preslávené Leonardove obrazy, ako napr. Zvestovanie, Madona v skalách, Kľaňanie sa troch kráľov, Posledná večera, Mona Lisa, Dáma s hranostajom, Sv. Hieronym, Sv. Anna s pannou Máriou, Ježiškom a malým sv. Jánom, Sv. Anna, Mária a Ježiško s baránkom, Sv. Ján Krstiteľ a ďalšie. Deti si vyberajú detaily, používajú nadsádzku, parafrázy, paródie, iróniu, obzvláštnenie zásahmi a interpretujú ich rôznymi technikami v prevedení s rôznymi materiálmi. Používajú prvky súčasnosti.

Sledovaním vyjadrovacích prostriedkov učí sa detský tvorca i divák.

Učíme sa vidieť realizmus vo výtvarnom prejave.

Realizmus výrazu - charakteru

Realizmus klamu - ilúzia, perspektíva v zobrazovaní

Realizmus všedného života

V Leonardových obrazoch sledujeme vyjadrovacie prostriedky: škvrna, bod, línia, plocha, tvar, svetlo a tieň, farebnosť, priestor.

Sledujeme prostriedky výstavby a kompozície:

rytmus, symetria - asymetria, rovnováha - nerovnováha, pohyb, proporcie, protiklady a súzvuky.

Pozorujeme abstrahovanie a štylizáciu, čítame z obrazov vyjadrenia vývinu, narastania, starnutia.

Vnímame polaritu a nuansy medzi búrkou a pokojom, drámou a harmóniou.

Ku každému z uvedených prvkov ponúka Leonardo svoje postrehy, úvahy, metódy spísané v traktátoch.

Kamera sleduje detail i celok tej-ktorej detskej práce vzniknutej na motívy Leonardovho diela. Táto predloha sa prelína a dáva do vzťahu s detským vyjadrením i chápaním, s priebehom tvorenia. Väčšie práce budú aj dielom početnejšej skupiny detských tvorcov. Vytvorené práce majú byť nainštalované súčasne s výstavou o Leonardovi v priestoroch BIBIANY, čím vznikne konfrontácia.

Kamera zaznamená aj prostredie procesu tvorby na ZŠU, zviditeľní malých tvorcov - detských žiakov Leonarda.

V súvislostiach tohto procesu si môžeme uvedomiť, čo všetko je umenie, čoho sa ono dotýka, čomu slúži, čo robiť, aby sme sa naučili vnímať umenie. Ne tieto otázky, ktoré čerpáme z knihy Rudolfa Filu Načo nám je umenie? odpovedá jej autor: „Najlepšou cestou k poznaniu je častý dialóg s tým, čo si chceme osvojiť.“ Táto kniha poukazuje i na obsahové posolstvá vyjadrené v podobenstvách - o čom hovorí umenie.

2. Karneval

Sekvencia karnevalu vo filme sa začína pohľadom na nočnú oblohu plnú súhvezdí. Vyíne sa Veľký voz a iné súhvezdia. V predchádzajúcom zábere sa na oblohu dívajú Leonardove oči z autoportrétu starca. Hviezdy opätujú jeho pohľad. Hviezdna obloha je domovom súhvezdí pomenovaných po suchozemských a vodných živočíchoch. Subjektívny pohľad Leonarda vyhľadáva jednotlivé časti zverokruhu - kamera robí nájazdy na ne. Leonardo ich oslovuje a komentuje. Jeho oči sa zatvoria a prelínačkou mákko prejdú do obrazu lúky, v reále snímanej. Na lúke stojí voz, obdoba symbolického hviezdneho Veľkého voza. Okolo neho krúžia masky zvierat - rybie vtácie, mačacie. Ide o masky živočíchov, ktoré obývajú vodu, vzduch a suchú zem. Ďalšie masky sú zo sveta oblohy: slnko, mesiac, deň, noc, hviezdy a postavy zverokruhu. Sú tu aj alegórie života a smrti, radosti, smútku, večného zatratenia, spásy i nádeje /anjel, pekelník/. Masky sa pohnú za sprievodu bujarej hudby, vychádzajúcej z nástrojov renesančnej doby, na ktorých hrajú účastníci sprievodu samotní. Niektoré jednoduché nástroje iba rytmicky sprevádzajú hlavný hudobný motív. Sú to bubienky, zvončeky, hrkálky, jednotónové píšťalky a pod. Voz sa dá do pohybu a vychádza z obrazu kamery. V ďalšom zábere prichádza ulicou k starobylému Dómu, nasledujúci záber je snímaný zhora, z výšky veže, ako kontrast k predchádzajúcim pohľadom zdola k oblohe. Je to pohľad personifikovanej veže alebo oblohy. V obraze preletujú vtáky symbolizujúce priestor medzi zemou a nebom. Na dlaždice ulice pod vežou sa strihom zjavujú hviezdy /vystrihnuté farebné tvary hviezd z papiera/. Motívy hudby sa zjemňujú, tlmia do stratenia a opäť prichádzajú aj so zvukmi vežového zvona. Potom všetko zmeravie a nastane ticho. Uprostred neho nasleduje animovanie živých figúr pixiláciou. Ležiacie masky - figúry zo sprievodu spočívajú na dlažbe a menia svoje polohy v určitej choreografii, ktorá môže mať krátku príbehovosť. Kompozícia tohto pohybu by mala obsahovať fázy zápletky, konfliktu i harmonického rozuzlenia.

V závere preletia plochou motýle - figuríny s maskami a motýlmi krídlami ako odozva na bájkú Leonarda. Ozve sa hudba.

V priebehu karnevalu vystúpia aj alegorické postavy z ďalších Leonardových bájok.

/Všetky masky budú vyrobené deťmi v tvorivých dielňach./

Táto časť filmu končí strihom zo šera do jasného svetla, ktoré symbolizuje príchod rána. Prelne do záberu hlineného svahu - kolmej steny s tmavými otvormi - vchod do hniezd, v ktorých sídli a na jar hniezdia vtáky brehule. V ďalšom zábere hniezda postupne ožívajú - prebúdajú sa do nového rána.

3. Objekty

Kridla

Pokúsime sa o radostný výraz prostredníctvom objektov, umiestnených na voľných priestranstvách, pri budovách a vo dvoroch Starého mesta. Toto ozvláštnenie nesmie vyznieť ani agresívne, ani výsmešne. Nechceme objektmi vzbudiť pohoršenie verejnosti. Pokúsime sa spolu so žiakmi škôl vytvoriť trojrozmerné modely inšpirované Leonardovým „lietajúcim mužom“. Podobne ako v inšpiráciách maliarskymi dielami, aj tu očakávame nadsádzku, parafrázu, paródiu, iróniu charakteru objektov, ale hlavným a starostlivo vyberaným by mal byť materiál, z ktorého vzniknú - najlákavejšia predstava o takomto objekte sa nám núka pri pohľade na zber starého železa. Materiál a mŕtve tvary, pohodené súčiastky rozobraných, niekdajších práceschopných mašín môžeme kombinovaním zostaviť do zvláštnych tvarov, pôsobiacich možno archaicky, možno vedecko-fantasticky.

Objekty budú inštalované v exteriéroch a preto ich životnosť bude súvisieť so životnosťou materiálov a tiež kvalitou zhotovenia. Z toho vyplýva technologická náročnosť výroby týchto objektov.

Kamera by mala opäť zaznamenať vznikanie týchto novotvarov, prácu ich konštruktérov. Iný záber - pohľad na zber starého železa, strihové zábery: „hľadanie lepších kúskov.“ Obraz sprevádzajú ruchy a nezreteľný hudobný motív.

Kamera ďalej pozoruje dokončovanie /možno znovu použiť pixiláciu - vznikne predstava, že objekt sa skladá, rastie sám, bez pričinenia ľudskej ruky/, farbenie.

Konečne máme objekty rozmiestnené na určených miestach. Kamera slávnostne jazdí a krúži medzi objektami, sleduje chvíľu túto galériu z rôznych uhlov a vzdialeností.

Kamera konfrontuje objekty so skicami Leonarda, štúdiami letu vtáka, prípadne s niektorými výtvarne - tvarovo zaujímavými kizákmi /z knižky „Cesta do oblakov“/.

Okná

Ďalšia možnosť ozvláštnenia, teda okrášlenia a rozveselenia sivej, nevšímavej ulice: ulica končí vpravo malým námestím. Z námestia a ešte lepšie z mosta vidíme veľkú stenu dvojposchodového domu. Má okrem jedného, všetky ostatné okná zaslepené. Na stene ostali po oknách iba plytké reliéfy rámov.

Farba steny je bledokrémová, poznamenaná mapami vlhkých flakov, popísaná sprayermi.

Do rámov, ktoré sú nerovnomerne rozmiestnené na stene a tiež sú nepravidelné veľkosťou a tvarom, chceme s deľmi za pomoci vysokozdvížného vozidla umiestniť obrazy. Obsahovú stránku obrazov - ako výplní okien, znovu inšpiruje Leonardo svojimi umeleckými prácami. Veľkosť formátov sa pohybuje okolo A0/ V týchto výtvarných prácach vkomponovaných do budovy, presnejšie len do jej zovňajšku, by mala pôsobiť jemná atmosférická náladovosť farieb. Vznikne pocit, že táto architektúra záhadne ožila, akoby zas zaplnila svoje vyprázdnené útroby.

Kamera zachytáva všetky statické - neživé okamihy a potom aj prebúdzanie života budovy. Sprevádza nás ďalšou časťou galérie - tentokrát galérie okien, ktoré symbolizujú pohľad z nášho vnútra do vonkajšieho sveta a naopak.

4. Čítanie čiar a škvŕn

Leonardo nám prezrádza, ako podnietiť obrazotvornosť: „...hoc sa tento vynález zdá nepatrný, smiešny, napriek tomu je veľmi užitočný na povzbudzovanie vynaliezavej predstavy: ak sa budeš pozerat' na ošarpané a špinavé steny alebo na rôznorodé kamene, uvidíš na nich sústavy a podoby rôznych nevidaných krajín, máp, rôznych bojov, obratné pohyby ľudí, neobvyklé výrazy tváří, ošatenie a nekonečno iných vecí, pretože v spleti vecí dômyselnosť podnecuje k novým vynaliezavostiam.“

Vyhľadáme teda stenu, akú nám doporučuje nájsť Leonardo, zahráme sa na pretekárov, kto z nás urobí na stene najviac objavov a konečne všetko čo odšifrujeme, odčarujeme, všetko vyslobodíme zo spleti rôznych čiar. Zvýrazníme kontúry nájdenej obrázky, alebo vyfarbíme plochy. /Podobne pred šitím vyberáme na strihovej prílohe obrysy strihu, ktorý nám vyhovuje, aby sme potom podľa neho mohli strihať látku./

Možno ešte lepšie, náhoda nechá prehovoriť otrhaným plagátovým plochám, popraskanej farbe a podobne. Kamera dokumentuje stav steny, bohatej na škvŕny /prípadne inej plochy/.

Kamera pomaly a plynule sleduje kresbu obrysovej línie. Ďalšie obrysy sa pomocou prelínačky objavia akoby bez prítomnosti kresliča.

Toto hľadanie a dotváranie kresbou sa uskutočňuje v teréne, ale môžeme hľadať aj na fotografii /budovy, veže, múriky, mapy, plány starobyklých miest./

5. Ekosystémy - Zem, nebo, voda

Počúvame Leonardov citát: „Príroda svoj zákon neporušuje.“

A ďalší citát: „Ako kameň hodený do vody stane sa stredom a vyvoláva rôzne kruhy, tak sa tón vytvorený vo vzduchu šíri v kruhoch, tak sa každé teleso, postavené do žiariacej atmosféry šíri v kruhoch a naplňuje obklopujúce časti svojimi obrazmi, ktoré nemožno spočítať a zjavuje sa ako celok plne v každej svojej časti.“

Môžeme povedať, že Zem má vegetatívnu dušu, jej mäsom je pôda, jej kosťami je štruktúra hornín... jej krvou sú hĺbočiny vôd... dýcha a pulzuje odlivom a prílivom mora.“

Leonardo dokázal veľmi poeticky opísať prírodu v jej kráse a harmonickej rovnováhe, ale zároveň na iných miestach zase i jej divokosť a kruté, neúprosné zákony a ich prejavy v celej hrozivosti živlov.

My si stavíme otázku, ako sa dajú výtvarne využiť prírodné materiály. Žiadne umelecké dielo nemôže vzniknúť mimo materiálneho stvárnenia. Určitý odpor kladie každý materiál. Pre výtvarníka je to však podnetom, aby sa dovtípil, ako ho prekonať a vložiť do hmoty ducha. Príroda vytvára svoje kresby napríklad aj letom krdľa vtákov vo vzduchu, vo vode zase pohybom rýb a iných živých organizmov. Na povrchu nám hladina vody poskytuje odraz oblohy, tu v odraze susedia nebeská výška s vodnou hĺbkou.

V tejto časti filmu ideme s kamerou do prírody, putujeme pieskovými dunami a skalnými útvarmi, oráčinou, akoby sme v priamom dotyku modelovali vzorky jej materiálov. Zvukový doprovod tvoria ruchy prírody.

6. Makety objektov na zem, vodu, vzduch

Koráb, lietajúci stroj, most, vyabstrahované tvary architektúry, potápač, ponorka symbolizujú obývanie troch ekosystémov: zeme, vody a vzduchu. Kamera ich pozoruje z podhľadu v prírodnom prostredí, aby výsledný efekt vytváral dojem, že sú v nadživotnom merítku. Využívame tu optický klam a filmový trik.

7. Animovaný film

Budú ho spoluvytvárať deti. Malo by ísť minimálne o tri filmy - tromi osobitnými, samostatnými motívmi inšpirované časti:

Vitrúviovský človek

Most

Bájka o orechu a veži

Vitrúviovský človek

Pôvodná Leonardova kresba, nadväzujúca na antický ideál sa prelne v detskú interpretáciu tejto kresby. Detská kresba /poznámenaná dávkou naivity/ zmení charakter ideálu ľudskej figúry, v podstate ju paroduje. V tejto forme paródie ju detský tvorca oblieka, rozcvičuje jej údy v lenivom pohybe, ktorý prechádza postupne do vojenskej rozcvičky. Aj hudobný motív sa mení z rozospatej, lenivej melódie na rezkú parádu. Rezký zvuk plechového bubna s pridaním dychového nástroja dodáva hudbe vojenskú tvrdosť. Aj charakter tváre figúry sa mení, množia sa v nej záporné, zlostné črty. Postava sa rozdeľuje v obraze. Vrchná, zlá figúra odletí v podobe čierneho netopiera. Spodná sa v obryse prelne do stojacej živej figúry, ktorá s atletickou pružnosťou urobí premet na opačnú stranu /v protismere k predchádzajúcej postave/. Tu má aj hudobný motív svoje finále. Oстане len rukopis Leonardovho popisu vitruviovského človeka pri prázdnom kruhu a štvorci, do ktorých sa po krátkej prestávke znovu vynie tá istá dvojpostava ako na začiatku, pôvodná Leonardova kresba. Tentokrát sa nemení na zlého človeka, ale na veselého klauna. Cez rukopis Leonardovho textu skĺzne kamera k autoportrétu tvorcu Leonarda, ako on spodobuje sám seba.

Most

Je to kresba ceruzkami, silueta mostu, po ktorom k nám kráča Leonardo tiež iba v siluete, akoby v podvečernom protisvetle. Kresba čiernou a bielou ceruzou na sivom podklade dostatočne vyjadria svetlo a tmu tohto prostredia. Táto kresebná technika je náročnejšia, maliarsky vyplňa plochu. Leonardova silueta nesie lampu, okolo ktorej lieta motýľ /motív vychádza z bájky o motýľovi a lampe/. Motýľ naráža na oheň lampy. Nasleduje strih na silné svetlo lampy a motýľa, ktorý sa nepričítne vrhá na svetlo, vychádza z obrazu a znova sa vracia, čím vzbudzuje nepokoj, vzruch, strácajúc pud sebazáchovy i rozum. S obhoretými krídlami vypadne z obrazu, vzduch ho prestal niesť. Silueta postavy s lampou prejde zľava doprava, obráti sa tvárou k nám. Svetlo lampy pritom odhalí jej črty - poznávame známu tvár Leonarda - majestátnou hrivou pripomínajúcu leva. Po mostom v temnote žblnká potôčik, vtekajúci do jazera. Keď oheň nivočí motýľovi krídla, počuť jeho blčanie, sykot. Hudobný motív prejde do tichej, vzdafujúcej sa melódie. V ďalšom zábere zdvihne Leonardo pohľad ku hviezdám. Kamera v závere vyjadruje subjektívny pohľad Leonarda.

Bájka o orechu a veži

Prvý obraz ukazuje reálny košatý orech. Tento sa prene do kresebnej štúdie stromu. Nasleduje nájazd i prestrih do koruny. Plachtiaci havran v letku odtrhne orech a nesie ho smerom k mestu. Je to panoráma rôznej architektúry: most s vlakom, otáčajúci sa veterný mlyn /pohyb vznikne papierikovou animáciou/, veže, budovy... Kamera robí zvislý ťahák. V ďalšom obraze je nová kresba panorámy, v ktorej sa hýbe vzducholod, muž na lietajúcom stroji. Kamera si nájazdom vyberá jednu z veží, sústreďuje sa na ňu. Havran si sadá na vrchol veže, orech mu nešťastnou náhodou vypadne z pazúrov. Kotúľa sa po streche, narazí na žliabok chrliča. Chrlič obráti hlavu kolmo nadol, akoby orech vyplúval. Ten sa zachytí na rímse, v jej žliabku obide vežu a vkotúľa sa do okienka pre holuby. Tie vyplašene vyletia. Nasleduje rez interiérom veže. Orech sa oknom dostáva dnu, začne padať a pri páde sa odráza od zvonov. Celý jeho pohyb sprevádzajú prirodzené zvuky, prejdú do zvonkohry. Orech sa ocitá pod diamantovou klenbou stropu, leží na dlažbe. Stĺpy s diamantovým rozkonárením vzbudzujú asociáciu mohutných stromov - orechov. K zakotúľanému orechu priletia holuby z veže. Skúmavo sa k nemu priblížia, jeden z nich doňho zobne. Orech dostane rotáciu, ktorá ho vynesie na točité schodisko. Jeho cesta končí v nešťastnej špáre v susedstve s opadanou stenou. Pre orech je to šťastie, konečne našiel pokoj. Príbeh pokračuje filmovou adaptáciou Leonardovej bájky: „Ó, dobrý múr“, zvolal orech, šťastný, že unikol smrti v zobáku vrany, „v mene Boha, ktorý bol k tebe taký milostivý, že ťa urobil pevným a vysokým, i bohatým na pekné zvony, ktoré tak nádherne znejú, pomôž mi, zmiluj sa nado mnou! ...Neopúšťaj ma, prosím! Keď som bol v surovom zobáku havrana, zložil som sľub: Ak ma Boh odiaľ vyslobodí, chcem stráviť zvyšok života v malej diere.“

Zvony varovali múr ľahkým ševelením, aby sa mal na pozore, lebo orech by sa mu mohol stať nebezpečným. Ale múr, pohnutý súcitom, sa rozhodol ochrániť ho. Dovolil mu ostať v škáre, do ktorej zapadol.

Zakrátko sa však orech začal otvárať a rozvíjať svoje korene pomedzi kamene múra. Korene sa rozširovali a zo špáry vyrástli vetvy. Silneli, dvihli sa až ku vrcholu veže.

Rastúce korene začali roztláčať murivo.

Neskoro pochopil múr, že skromnosť orecha nebola úprimná. Ofutoval, že neposlúchol varovanie zvonov.

Orech rástol vyzývavo a úbohý múr sa ďalej lámal a zosýpal.

Vo výtvarnom charaktere tejto animácie neznázorníme orech v zápornom svetle. Neodsudzujeme ho za fštvé zneužitie dôvery. Konal podľa železných zákonov prírody. Veža je symbolom individuality, navonok mocnej, avšak v skutočnosti krehkej, zraniteľnejšej, než to sama tuší.

8. Ilustrácie k bájkam a legendám

Leonardo mal pútavý a sugestívny spôsob rozprávania, preto si ho radi pozývali na svoje dvory vysokí šľachtici. Bájky sú akoby extraktom Leonardovho zamýšľania sa, jeho podvedomia pretransformovaného do jednoduchých obrazov. Podnecujú aj dnes k dešifrovaniu zložitosti okolitého diania, k hľadaniu skrytých významov. Leonardove bájky vyjadrujú sociológiu zvierat a rastlín.

9. Hodina výtvarnej anatómie

Leonardo študoval životné funkcie orgánov ľudského tela. Film zachytí hravú výtvarnú aktivitu detí, v ktorej sa náučný prvok spája so zábavným: Deti výtvarnou formou - kresbou, maľbou, kolážou - vyjadria voľné predstavy o ľudskom organizme a jeho životných procesoch: o sústave trávenia, stavbe kostry, krvnom obeh a pod. Prevedenie sa môže realizovať okrem iného materiálu aj na bavnených tričkách príp. skladačkou na magnetických tabuliach a pod.

10. Pavučina s vrtuľníkom

Bude to špirálovito rozvinutý priestorový objekt viazaný zo špagátov a textilu, zavesený na nádvorí Bibiany. Leonardo da Vinci predbehol o celé poltisícročie svoju dobu v oblasti, ktorá sa v našom storočí nazýva bionikou: ide o technické napodobňovanie a využívanie prastarých vynálezov prírody, kde sa funkčnosť spája s krásou daného organizmu či materiálu. Filmová kamera sataticky aj pohybom sleduje osobitosť „pavučiny“, priestor, ktorý ona vytvára i odtahuje a „vrtuľník“ - náznak špirálovitého tvaru, ktorý akoby odvíjal stred zachyteného priestoru.

11. Dramatizácia bájok

Dramatizácia je najúčinnnejším prostriedkom zmocnenia sa obsahu literárneho či životného príbehu a v prípade bájok aj ich skrytého etického posolstva. Maliar a herec Igor Strinka pripravil bratislavským deťom už viacero pôsobivých pouličných vystúpení, do ktorých mohli zapojiť aj svoju vlastnú tvorivú a hereckú fantáziu. Takýmto spôsobom uvedie detských divákov aj do literárnej dielne všestranne tvorivého Leonardovho ducha a do ovzdušia komediálneho pouličného divadla talianskej renesancie. V štýle commedie de l'arte odznejú Leonardove bájky, hádanky a popis hory Taurus, vystúpia tu tradiční hrdinovia tohto divadla: doktor - Dottore - ako Vinciho asistent a Kolombína ako komorníčka Mony Lisy, pred filmovou kamerou, ktorá ešte umocní nespútanosť ich komediálneho prejavu. Podrobný scenár divadelného vystúpenia prikladáme v prílohe.

12. Variácie na renesančné hudobné motívy

Leonardo da Vinci sa venoval i hudbe: hral na lýru da braccio, zhotovoval si rôzne bubny a klávesové nástroje. Renesančná hudba interpretovaná na dobových nástrojoch bude zakomponovaná a rozvinutá do variácií v celom filme. Aj ona bude jedným z mostov, ktoré nás prenású do Leonardovej doby a diela.

Rozličné materiály /sklo, plechy, farebné kovy a i./ v rôznych dutých i plných tvaroch /jekle, rúrky, tyče, plechy, drôty/ vydávajú pri úderoch o seba alebo cudzím predmetom zvuky, ktoré v bežnom živote vnímame iba ako ruchy, čo unavujú sluch i nervy. Triedením a zoradením týchto zvukov sa dá docieľiť istý akustický poriadok. Tento poriadok môžeme v rôznom rytme a intenzite ďalej použiť ako doprovod k hudobnému motívu melódie. Takýmto spôsobom upravujeme ruchy, kombinujeme. Medzi ne prepájame motívy s ruchmi prírody /vtáctva, vody a pod./ . Tento hudobný experiment sa mení na dvoj- alebo viachlas prelútním z vtáčieho spevu na ľudský, prípadne detský hlas vo vyššej oktáve. Potom by mohol prejsť do rozložených akordov a do ich melodických variácií.

Pri tomto pokuse môžeme sledovať silu hlasu, jeho farbu a intonáciu, ale najdôležitejšou pri speve je intonácia. Jedine ľudský hlas je schopný tlmočiť myšlienky.

13. Krídla

Nemotorné, veľké drevené krídla budú zložené zo základného trupu a konárov zviazaných do parabolických plôch. Uskutočnenie tohto priestorového objektu bude závisieť od okolností, takisto jeho umiestnenie, buď v prírode, alebo na námestí Starého mesta, kde by plnil úlohu pútača. Krídla by neboli iba dekoratívnym objektom, ale aj symbolom mravčej práce s ťažkými brvnami.

14. Multimedialne hry

Prelom tisícročia nás vyzýva zapojiť sa do programov na ochranu detí a mládeže pred násilím šíreným v médiách a pred drogami vo všetkých možných podobách závislosti. Podporou záujmovej činnosti sa dajú využiť prirodzené výtvarné a dramatické schopnosti detí a mládeže na tvorbu mediálneho diela. Je ním výstup z počítača, ktorý spracováva v lineárnych, plošných a priestorových variáciách motiv detského nápadu. Tento výstup využijeme aj v našom dokumentárnom filme. Ide o aktívny prístup detí k mediálnej tvorbe, keďže pasívny prístup má na ne negatívny vplyv.

Pri spracovaní scenára bola použitá táto literatúra:

Leonardo da Vinci: Úvahy o maliarstve

Bruno Nardini: Leonardo da Vinci

Jaromír Pečírka: Leonardo da Vinci

Rudolf Fila: Načo nám je umenie

Albert Schweitzer: Náuka úcty k životu

V Bratislave, 8.1.1999 akad. och. Katarína Slivková
Čierny chodník 24
831 07 Bratislava
tel.: 43711667